

LIDICE

Napsal Cyril Merhout

1 9 4 5

MINISTERSTVO INFORMACÍ

•

III. vydání v červenci 1945

Veškerá práva vyhražena

*Zda tys to, milá vlsko má?
Kam obraci se smutný hled,
eťl slépěj hrůz a zkázy sled
a hnízdo zlatých dětských dum,
má rodná chata — troud a rum.*

SVATOPLUK ČECH

OBEC LIDICE

Kde dnes nevinná příroda násilně musela pokrýt zemi lány polí v blízkosti potoka, jemuž také násilně byl změněn směr, tam do necelé polovice roku 1942 rozkládala se obec Lidice. Mezi ní a známou „dlouhou mílí“, silnicí s překrásnými lipami, jež také německá soldateska až ke Kněževsi vykácela, je obec Makotřasy, za níž těsně Lidice vystupovaly a převyšovaly ji mohutnou stavbou svého kostela s věží.

Byla to stará obec, která mívala tvrz, v níž byli vězněni roku 1309 pánové Jindřich z Lipé, Jan z Vartemberka a j. u Pavla z Lidic, s nímž se však sblížili a spojili a Pavlík z Lidic potom s nimi společně bojoval proti králi-Němci, Jindřichu Korutanskému a hájil proti jeho vojskům mosteckou věž na Malé Straně. V následujících dobách byly Lidice součástí panství buštěhradského a patřily Bezdružickým z Kolovrat, z nichž Jan Jindřich v době (1462), kdy byla vznesena klatba církevní na krále Jiřího z Poděbrad, přes výzvu církevní nepostavil se proti svému králi. Od r. 1602 patřila obec Novohradským z Kolovrat, po nichž sňatkem získal panství buštěhradské Julius František kníže Saský a po r. 1689 opět sňatkem Gaston velkovévoda Toskanský, po jehož rodě je získal rakouský císař. Po zrušení roboty r. 1848 již Lidičtí žádné závislosti na držitelích buštěhradského panství neměli. V tom roce měly Lidice 33 domů a 270 obyvatelů. Jejich největší rozvoj se však uskutečnil až ve XX. století, zejména po prvním převratu v republice Československé, takže při sčítání v r. 1930 měly 89 domů, obyvatelů 446 (vesměs

Čechů, žádný Němec, 1 obyv. je uveden jako „jiné národnosti“). Byl to Rus. Z toho počtu bylo 351 katol., 44 bez vyznání, 43 českoslov. vyznání, 8 jiné. Do r. 1942 se však počet domů zvýšil na 112, z nichž jeden byl nedostavěn.

Umělecky a historicky nejznamenitější stavbou byl farní kostel sv. Martina. První zpráva o zdejším faráři je z r. 1357, kdy sem potvrdili vladykové Jan z Makotřas a Smil z Lidic za faráře kněze Mikuláše. Zdejší farnost bývala veliká, takže v r. 1677 k ní patřily kromě Lidic Makotřasy, Běloky, Hřebeč, Cvrčovice, Dubí, Buštěhrad, Vřetovice, Libochovičky, Zájezd a Rapice. Kostel byl přestavován r. 1672, ale do poslední podoby byl uveden výstavbou Anny Františky velkovévodkyně Toskan-ské a stavěn byl čtyři léta (1738—42) nákladem 7000 zl. Stavěl jej architekt Václav Špaček, měšťan Nového Města Pražského, ale kostel brzy měl trhliny, takže po deseti letech byla jeho střecha změněna, zbavena těžké kupole a plochá imitovaná klenba byla vyzdobena malbami Karla Kováře, měšťana a malíře z Malé Strany. Podle jmen tvůrců je patrné, že kostel byl česká práce. Byla to budova vkusná, prostorná, ve slohu barokním, mající v průčelí věž s helmovitou střechou. Hlavní oltář měl obraz sv. Martina od malíře Rudolfa Müllera z r. 1861. Poslední farář Josef Štemberka byl sem ustanoven r. 1909, předtím byl farářem v Kolči. Byl to bratr bývalého zemského poslance dr. Jindř. Štemberky, advokáta z Rychnova a zasloužilého pracovníka menšinového.

Zdejší škola bývala pětiletá, ale když Hřebeč si postavila svoji školu, zůstala zdejší dvojtřídní. V poslední době v ní vyučovali učitelé Šimandl a Zdeněk Petřík. V obci byl sbor dobrovolných hasičů, sportovní klub, z něhož naposledy byl v činnosti hockeyový odbor, čtenářský spolek „Vlast“, jenž měl pěknou knihovnu, která se v době republiky stala veřejnou knihovnou obecní. V obci byl zcela spořádaný život společenský, v čele obce

stál oblíbený starosta František Hejma, příslušník strany sociálně demokratické. Občané byli jednoho smýšlení, ať byli agrárníky, komunisty, lidovci či socialisty, smýšlení věrně českého a republikánského. Když v Londýně byl po zničení Lidic vyslýchan o životě ve své rodné obci poručík Josef Stříbrný, pravil: „Obyvatelstvo Lidic bylo národně uvědomělé, nebylo značných sociálních rozdílů. Všichni měli vřelý a kladný poměr k státní myšlence československé a každý dal by za republiku život. Studenti a mládež lidická žila si šťastně, věnovala se hrám a sportu. Dělnictvo bylo organisováno odborově. V obci nikdy nedocházelo k politickým třeňicím.“

DUSNÁ DOBA

Rok 1940 a následující byl pro nás Čechy úžasně dusivý. S překvapením hleděli jsme na nepopiratelné úspěchy německých zbraní, které valily hrůzu na válku nepřípravené národy a státy. Žijíce v „protektorátu“ pod těžkou prušáckou botou, tiskli jsme pěsti tím více a domnívali se zpupný Germán, že zotročením Čechů vytvoří si z nich nástroj povolný, neschopný pomsty a „zrady“ proti němu, byl na omylu tím větším, čím tupější byla duševní jeho podhodnota. „Jedinou zbraní otroka je zrada“, praví Mickiewiczův Konrád Wallenrod a první část této čestné „zrady“ a povinné msty vykonali 27. května 1942 tři mladí vlastenci, Kubiš, Gabčík a Valčík, když provedli výsledný atentát na lidskou zrůdu, zast. protektora Reinharda Heydricha, který brzy po tom 4. června zemřel, byv ještě před smrtí na Bulovce poctěn tajnou návštěvou Hitlerovou. I starý Karlův most se chvěl, když od západu se přes něj šíleně hnaly tři obludné, pancéřové vozy, z nichž v jednom byl ukryt hrobař Německé říše.

Teď přišla doba, aby na vzpurné Čechy byl položen ostnatý, vražedný krunýř, který nízké duše ukovaly k upotřebení pro chvíle nejkrutější. Konečně mohli Němci plnit rady, které jim dal r. 1897 jejich historik prof. dr. Theodor Mommsen, když jim napsal o Češích: „... A nyní usilují apoštolové barbarstva, aby pětisetletou německou práci pohřbili v propasti své nevzdělanosti... Buďte tvrdými! Rozumu lebka Čechů nepřijme, avšak ranám i ona porozumí...“ Tak Němce vychovával univ. profe-

sor, divme se potom Hitlerovi a Heydrichovi, jehož Čechev sami ztrestali. Málo bylo v českých dějinách Canoss tak potupných, jako když po pohřbu Heydrichově pražská „vláda“ se „státním presidentem“ šla do Berlína poníženě Hitlera odprosít a zpupný netvor jí nadiktoval stupně požadované české pokory. Co nadiktoval K. H. Frankovi, ještě zcela nevíme. Ale ničemný Frank mnoho diktátu nepotřeboval, dovedl sám stupně trestu navrhovat a provádět. Atentát se stal v Kirchmajerově ulici v Libni. Kirchmajer byl v době pobělohorské pražský primátor, který vynikl patolízalstvím k vítězům bělohorským a oslavoval Ferdinanda II. Podle vůle Hitlerovy celá ulice měla být rozbita pumami puštěnými s letadel. Ale v ulici bydlilo hojně Němců a stopy ukazují, že Frank tedy učinil záměnný návrh na zničení celé obce v blízkosti Prahy. Bylo třeba najít „důvod“ pro určení obce. Šetření dosavadní, však neukončená, ukazují sice dvěma směry, z nichž jeden je již nepochybný.

Z Lidic pocházeli dva poručíci československé armády, Josef Horák a Josef Stříbrný, z nichž první sloužil u pěchoty a zatím je o jeho činnosti méně zpráv, druhý, Stříbrný, sloužil v Prešově, před vánocemi 1939 unikl přes Maďarsko a Syrii do Francie, po jejímž pádu se dostal s československými vojenskými jednotkami do Velké Britannie a 15. června 1942 byl přijat do naší armády a vřaděn jako důstojník k 311. české peruti v hodnosti F/O. O obou mělo gestapo zprávu a rozeslalo četnictvu o nich pátrací oběžník, na který se mu nedostávalo odpovědi právě z četnického velitelství z Buštěhradu, do jehož obvodu Lidice příslušely. Tehdy byl šéfem gestapa v „protektorátě“ Horst Böhme, SS-Standartenführer, Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes a na Kladně Harald Wiesmann, jehož zastupoval T. Thompsen, ale z druhých gestapáků nejvíce do „vyšetřování“ zasahoval Oskar Felkl. Tato gestapácká „policie“ měla náhle pomoc ve své pátrací nouzi udavač-

stvím s české strany. Dělnice Anna Maruszáková v továrně Jar. Pály a Rud. J. Pály v Slaném obdržela dopis tohoto znění: „Drahá Aničko! Promiň, že Ti píši tak pozdě a snad mne pochopíš, neboť víš, že mám mnoho práce a starostí. Co jsem měl udělat, to jsem udělal. Onoho osudného dne jsem spal někde na Čabárně. Jsem zdrav! Na shledanou tento týden a pak se již nevidíme. Milan.“ Továrník Pála měl nepěkný zvyk, že otvíral poštu svých zaměstnanců v továrně, otevřel a přečetl také tento dopis, odevzdal jej četnictvu a prosadil, že byl poslán Gestapu do Kladna. Gestapo bylo přesvědčeno, že pisatelem dopisu je poručík Horák, který tu tajně dlí; pátral tedy Felkl společně s nadpor. Polákem ze Slaného v Lidicích u Slaného, a když poznali místní omyl, v Lidicích u Kladna. Oba přijeli 4. června 1942 v poledne na četnickou stanici v Buštěhradě, kde vyslyšali vrch. strážmistra Vojtěcha Babůrka, jehož se tázali na Horáka s podotknutím, že přichází v úvahu jako vrah Heydricha. Když Babůrek žádal o nahlédnutí do dopisu, nebylo mu vyhověno, byl odstrčen, Felkl telefonicky přivolal z Kladna Thompsena, který telefonoval a volal gestapáky z druhých míst a do Prahy telefonoval: „Ať sežeru koště, nemáme-li již pachatele . . .“ Brzy se sjížděli vojáci a gestapáci a obklíčili celé Lidice; Thompsen zatím odjel na Čabárnu, kde bylo zatčeno asi 40 lidí, ale po bezvýsledném výslechu opět propuštěno a hned následovala důkladná prohlídka v obklíčených Lidicích. Byty Horáků důkladně prohlížel sám Felkl, ale výsledek skončil fiaskem. U Horáků a Stříbrných našli sice stejnokroje a několik podobizen; postavili tu několik lidí ke zdi a potom je opět uvolnili.

Ale toho dne zatkli tu a odvezli 15 lidí. Jsou to: Václav Kohlíček, Frant. Stříbrný, Marie Stříbrná, Bohumil Horák, Anna Horáková, Marie Horáková, Václav Horák, Anna Horáková, Marie Horáková, Josef Horák, Štěpán Horák st., Štěpán

Horák syn, Marie Friihaufová, Stanislav Horák a Anastazie Horáková. Na rodiny Horáků byl tedy učiněn útok největší.

Za prohlídky stál před farou farář Štemberka; jak jej gestapák Felkl spatřil, prohlásil: „Já toho černého zastřelím.“ Vrch. strážmistr mu však srazil ruku s revolverem, zato potom Felkl střílel po kočkách a jinak zcela bláznivě. Zdálo by se, že po tak neslavném pátrání nastane pro Lidice klid. Naděje občanů ještě vzrostly, když 8. června byl podplukovník Josef Vít s vrch. stráž. Babůrkem v Praze, když se tu dozvěděli, že stopy „vrahů“ vedou jinam, a Babůrek druhého dne v Lidicích oznámil některým občanům svoje mínění, že pravděpodobně již budou ušetřeni dalších obtíží. Ale jiného mínění byl farář Štemberka. 9. června skládal zkoušku z němčiny na Kladně — jako jiní kněží a veřejní zaměstnanci — a vracel se s jiným knězem. Cestou byl znepokojen a projevil v řeči obavy, že pro jeho osadu přijdou věci zlé. Tušení vlasteneckého kněze se neblaze splnilo.

Budiž podotčeno, že „Milan“ nebyl žádný „vrah“ Heydrichův, že s případem tím neměl nic společného. Gestapáci sami zjistili, že to byl Václav Říha z obce Vrapic (nar. 1919 a zemřelý v říjnu 1942 v koncentračním táboru v Mauthausenu), Anna Maruszáková z Holovous, nar. 1923, zemřela v květnu 1943 v koncentračním táboru v Mühlhausenu. Na takto „vypátraných“ předpokladech byl položen důvod pro katastrofu Lidic.

DĚJINNÝ ZLOČIN

Po atentátu 27. května žil Heydrich ještě nějaký čas a 4. června zemřel. Za dobu jeho působení v Praze (27. září 1941 až 27. května 1942) přiznali Němci v novinách v úředních zprávách 462 poprav českých vlastenců. A kolik jich nepřiznali?

Heydrich byl mrtev; jak dále ztrestat vzpurné Čechy, kteří, ač zatlačeni v otroctví, neuznávali, zrazovali a sabotovali slavnou a vítěznou Říši. Tu mohl pomoci jen Karl Hermann Frank, člověk nevzdělaný, srdce surového, který do sebe vssál zpupnost Germánstva, jehož tupý mozek mu velel, aby cestami krutými a pustými vřadil se do okruhu vedoucích zběsilců, kteří podobnými cestami ovládli Německo.

Tomuto náčelníku všech špatností a všeho německého bylo jasno, že v zemi dané mu v léno musí svými gestapáky a esemanny nejen potlačit vše protiněmecké, nýbrž i vypátrati kořeny všeho odporu, zničit je v zárodku a provést vše rychle s německou řízností k uspokojení svých vůdců. Dala se několikadenní lhůta k vyplnění určitého nařízení o vypátrání a označení vrahů, jinak — jak rozšířili šeptandou — bude každý desátý Čech popraven. Taková byla atmosféra v Čechách. Vystupňována k zadušení, zhuštěná výbuchy vzteku, že Frank nedovedl prokázat, že jeho slavné gestapo dovede naráz polapiti vrahy. Aspoň železnou ruku ukáže v tom, že zničí českou osadu, v níž není Němců, blízko nepovolné a vzdorné Prahy a blízko Kladna, tak proslulého dělnického centra, v němž výbuchy dělnické nespokojenosti mohly propuknouti každým dnem.

Gestapo, orgán sice surový, ale svou kvalifikací nepolicejní, jehož historikové policejních zřízení budou vždy připomínati s pohrdáním a posměchem, sotva bylo na výši, aby bez udavačství z veřejnosti mohlo plnit úkoly, jež plnilo, ale plnilo surově a zhovadile, nikoli právně. I předpoklady a pátrání ve věci Lidic byly paskvilem seriosní služby policejní, zničení Lidic a potom dne 18. června dodatečné zabití „vrahů“ v kostele v Resslově ulici jsou Němci veřejně přiznanými dokumenty jejich neschopnosti v oboru správy, policie, kterékoliv organizace a v největší míře naprostou degradací mravní.

Lidičtí se v úterý dne 9. června jen krátce a mylně mohli domnívat, že mají již klid a pokoj. Neboť večer přinesl jim strašlivé rozčarování.

Centrum akce zatím bylo na četnickém velitelství v Buštěhradě. Tam již bylo asi 30 gestapáků, esesmannů a podobných stvůr; mezi ně vstoupil z Vypichu na kole se vrátivší vrch. strážmistr Babůrek, uzřel tu Wiesmanna, Thompsena a j., a když se otázal, co se děje, nikdo mu neodpověděl; za chvíli byl vykázán do vedlejší místnosti. Tu však — poněvadž na stěně u dveří byl telefon — zaslechl, kterak důstojník uvnitř hašteřivě telefonoval do Prahy, zvláště o dvě polní kuchyně a četnu hasičů. Slyšitelně telefonoval potom: „Na rozkaz Führerův bude obec Lidice od dětí a žen evakuována, mužové od 15 let výše na místě postříleni a nakonec obec zapálena.“ S hrůzou naslouchal Babůrek hovoru, žena jeho padla do mdlob; do místnosti vrazil gestapák, který jej porazil, skopal a pohrozil, dá-li o tom někomu zprávu neb opustí-li místnost, bude zastřelen. K 9. hod. večer gestapáci četnickou stanicí opustili a zůstali tu jen tři jako spojka s činiteli z Lidic.

Obec zatím byla obklíčena vojskem ze Slaného, odkud přijeli na 10 nákladních autech, která museli zapůjčiti místní živnostníci (2 Jaroslav Fišer). Vojáci byli jeden od druhého vzdáleni

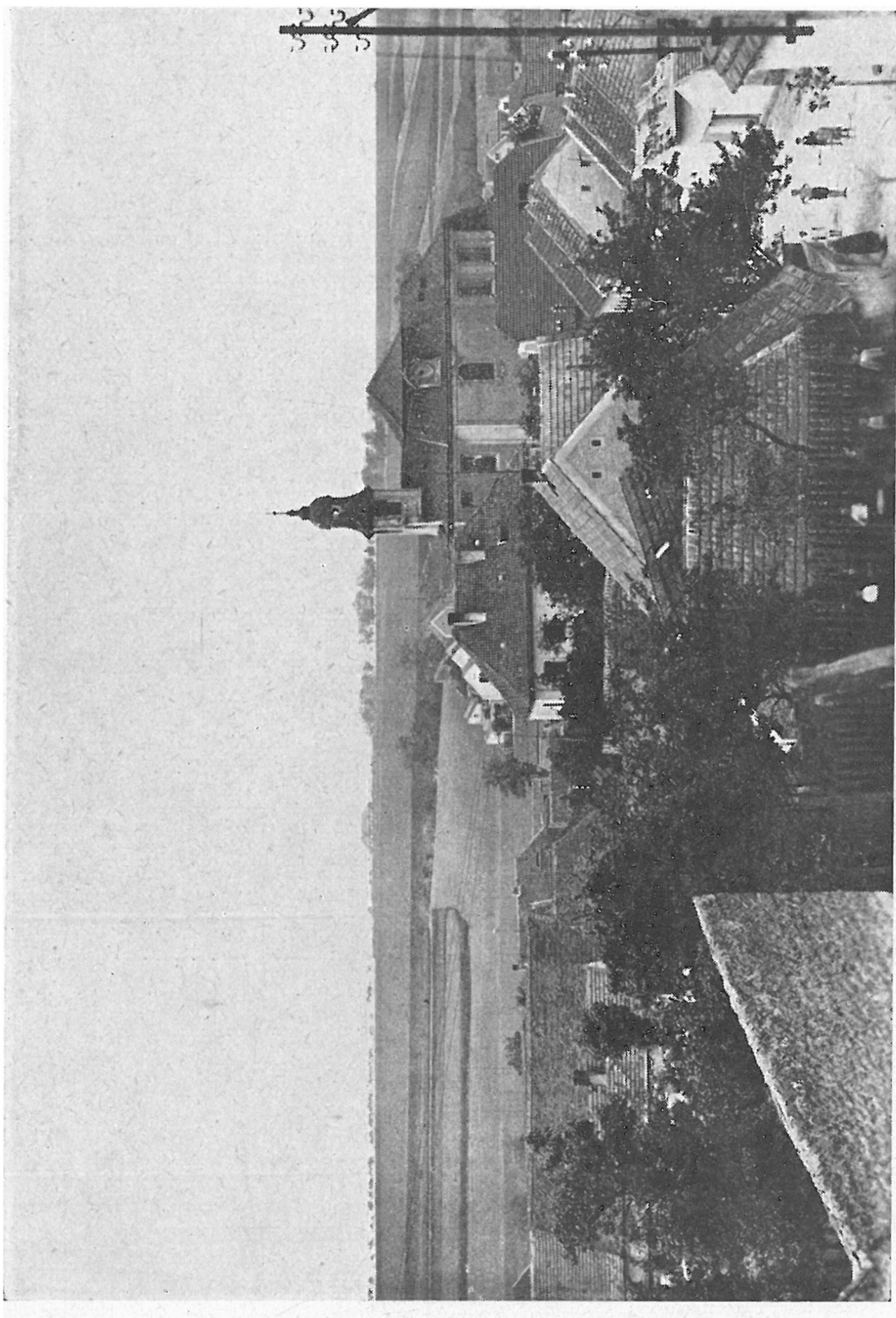
na několik kroků. Do vsi každého pustili, ze vsi nikoho. Dvanáctiletý hoch chtěl uprchnout, voják jej zastřelil; chtěla uprchnout jedna žena, střela do zad útěk zmařila, její mrtvolu našli v poli až po žních.

Gestapáci a esesmanni sehnali ženy a děti do školy. Tu v místnostech, kde jim kdysi řídící učitel Adolf Otomanský vykládal trudné okamžiky českých dějin, samy tyto ženy začaly svou přítomností tvořiti jednu z nejsmutnějších kapitol českých dějin a zahajovaly svou tragickou pout životní. Ani ještě netušily, jaká hrůza si v té chvíli rozevívá dveře v bráně žalu a utrpení. Musely odevzdat své zlato, peníze, hodnoty katanům, naslouchati pláči dětí, které volaly po otcích, v úzkosti očekávaly rozbřesku rána, v němž byly odvezeny do tělocvičny kladenské školy.

Ráno 10. června 1942 nastal černý, poslední den starodávné vesnice Lidic a jejího obyvatelstva.

Mužové byli již pozavíráni ve sklepě, stodole a chlévě Horákova statku; před tím museli odevzdati klenoty, peníze, spořitelní knížky a všecky hodnoty gestapákům a očekávali svůj trudný osud, který tušili. Třiasedmdesátiletý farář Štemberka je posiloval slovem božím. Zprávám, že jemu slibovali volný odchod, když jim oznámí ortel, nevěřím. Jen to je nepochybné, že někteří nedali se popraviti jako ovce, že uchopili sekery a zbraně a zabili nebo zranili některé Němce, jimž potom museli poskytnouti lékařskou pomoc lékaři z okolí.

Již v půl čtvrté ráno přijela z Prahy pověstná popravčí četa 30členná, většinou v zelených uniformách, ale také i jinak strakatá. Začala své kruté dílo před 7. hod. ranní, kdy již také přijel K. H. Frank. Frank vystoupil z vozu, hlásil se mu čet. podplukovník Josef Vít. Obrátil se ke skupině četníků z Buštěhradu, kteří tu měli za úkol počítat vozy s věcmi vyváženými z obce, jako stroji, koly a pod. a zvolal: „Dále pracovat“; potom Vítovi oznámil, že nikdo z četníků nesmí povídati o tom, co se dalo

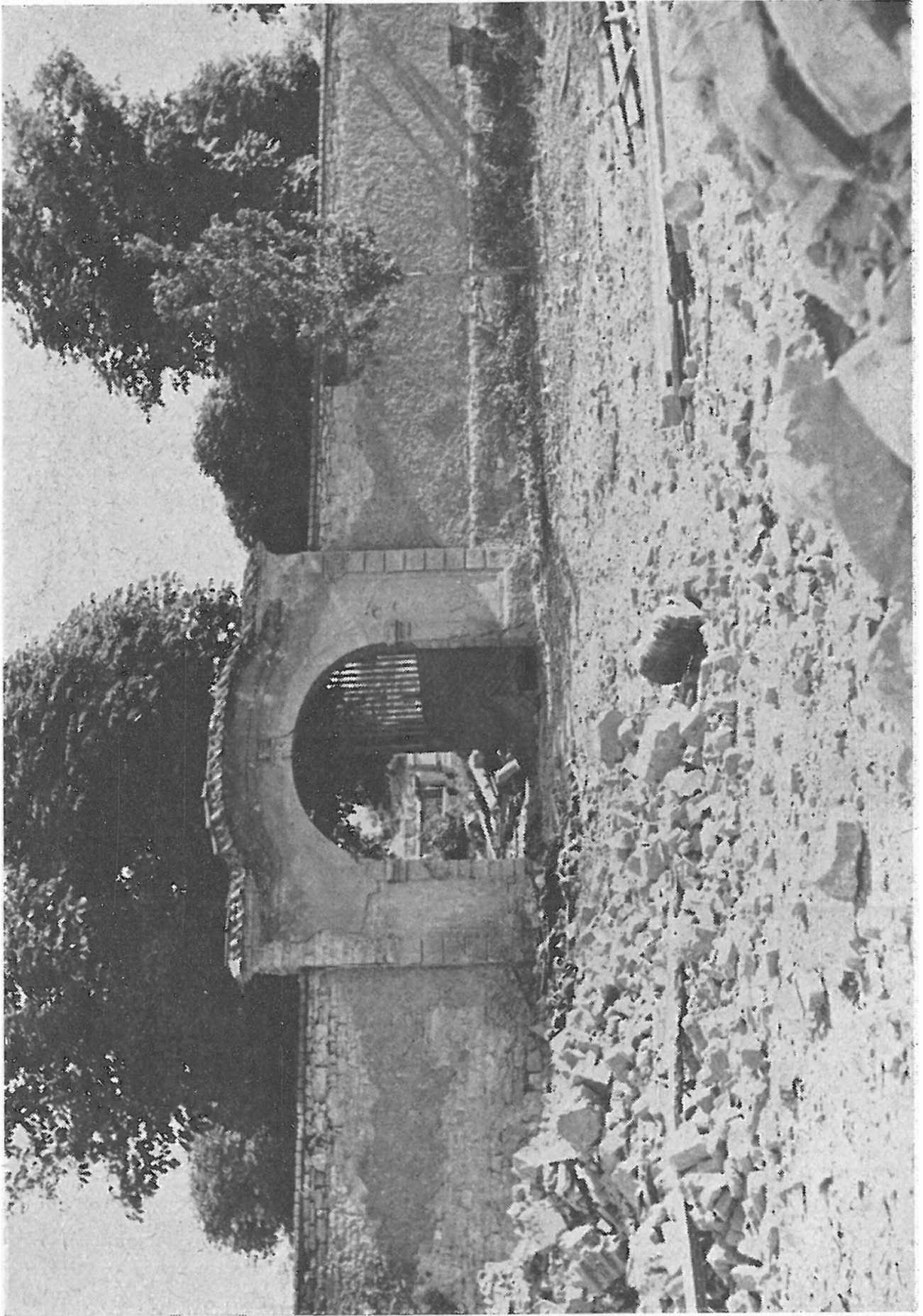
Pohled v Lidicích směrem ke kostelu

Po vyhoření

Smějící se důstojníci a gestapák

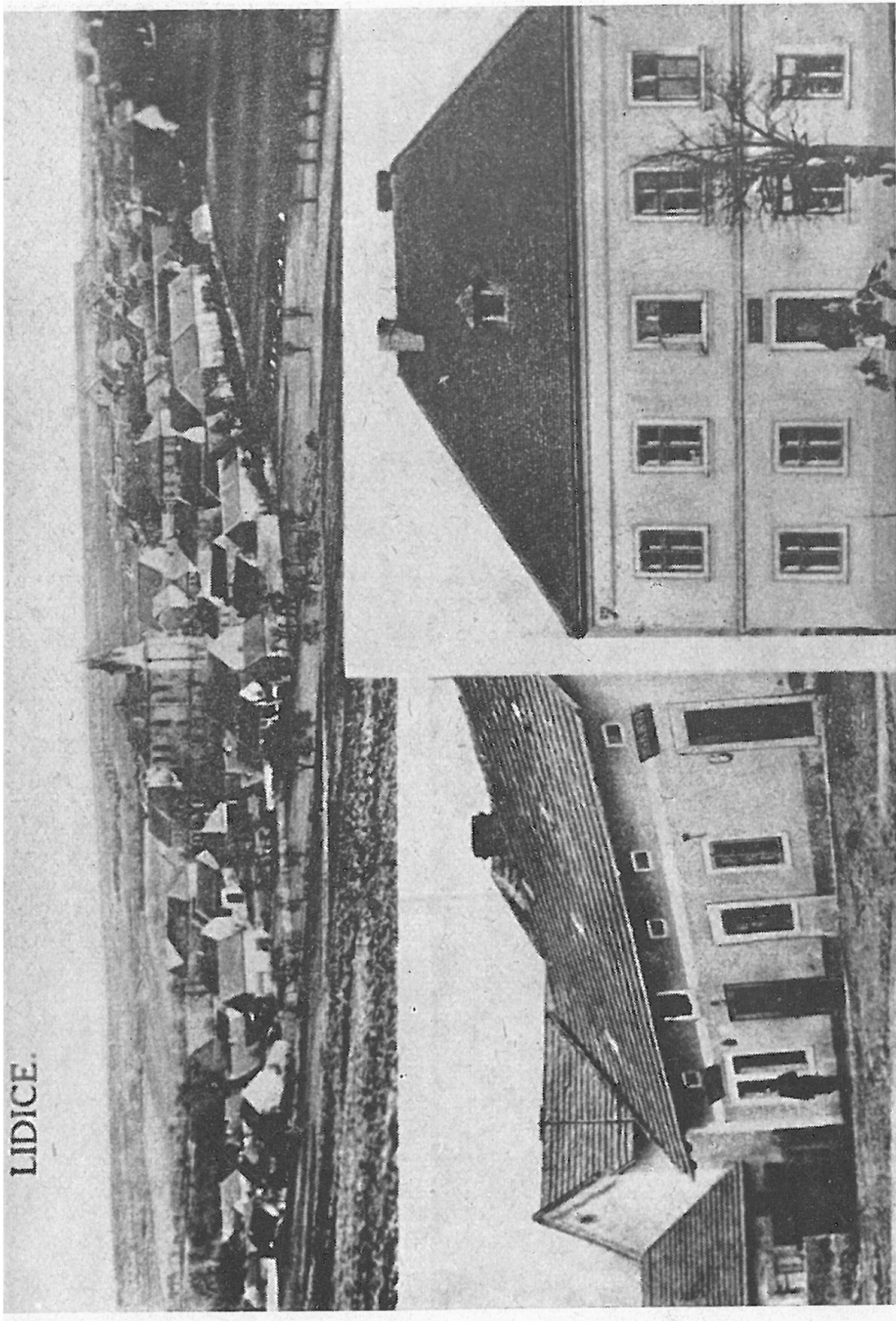

Zpustošení hřbitova

Ničení hřbitova

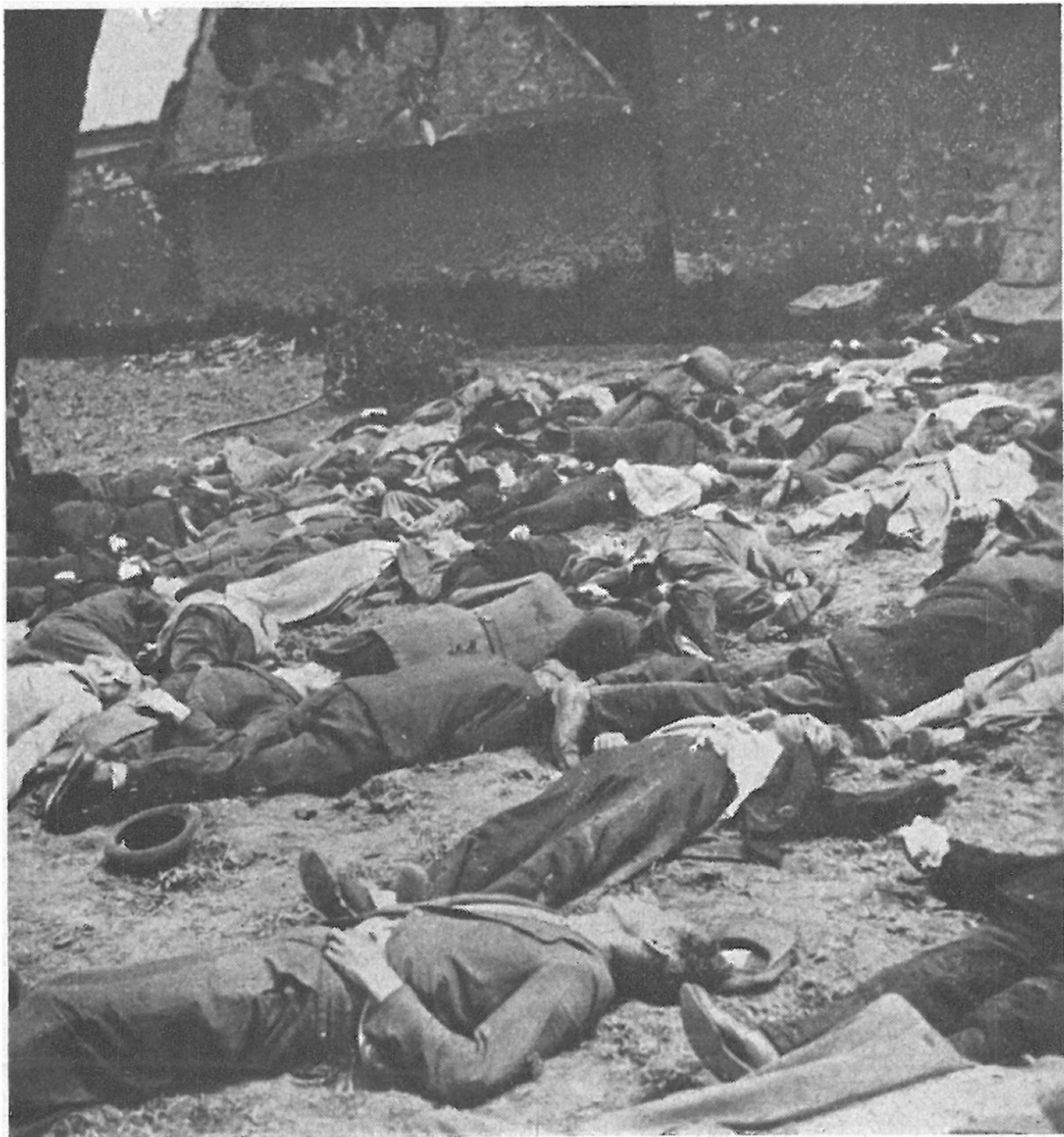
LIDICE.

Poslední lidická pohlednice (celkový pohled, škola, obchod Šenfeldrův)

Vraždění za Horákovým statkem

Část německé kultury

www.narodni.muzeum.cz

v Lidicích, jinak že bude zastřelen. První domek při silnici byl okupován gestapem, před ním bylo oznámeno popravní čete Wiesmannem, že je vůle Führerova, co se má s občanstvem a obcí státi, že tuto vůli musí poslušně splniti. Učinili tak!

Z Horákova statku (čp. 13) vyváděli po deseti mužích na zahradu za stodolu a němečtí vrahové stříleli bezbranné občany. Bylo to vraždění bez právního podkladu a důvodu, byl to výsměch justici, ani vojenské právo v době války neuznávalo by žádného opodstatnění pro čin podobný: převládla tu vůle a kultura gangsterů.

Němci sestavili sami seznam zavražděných a uvedli jejich počet číslem 174. To však nevylučuje, že počet byl vyšší. Další šetření pravděpodobně k jejich seznamu přičlení ještě nová jména. Staré rody lidické tady padly na své domácí půdě, tu zaskví se jméno Růžička, Podzemský, Kovařovský, Rákos, Podhora, Studnička, Šilhán, Týbl, Hroník, Stříbrný, Zelenka, Hejma, Pospíšil, Radosta, Žid, Krunt, Suchý, Šenfelder a j. a j., kteří daň krve položili nevinně a český národ se ctí je vraďuje mezi své mučedníky.

Jak již řečeno, počet 174 je podle německého výkazu z 11. prosince 1942. Jeden z gestapáků oznámil počet 184, skromný ničemna Frank jen 86. Ač to bude obtížné, přesné číslo se ještě zjistí úzkostlivým pátráním. Rovněž doba poprav se z jednoho přiznání určuje mezi dobou 7 až 16 hod., podle jiného bylo vše hotovo za hodinu. O tom lze však pochybovat. Jedna informace také uvádí, že po postřelení prvních dvou skupin mnozí muži vyvrátili vrata stodoly, vyběhli na dvůr Studničkova statku a tu došlo ke střelbě z kulometů do zástupu lidických mužů a k zápasu s německými vojáky, z nichž někteří padli a jiní byli zraněni. Pravdivá je zpráva, že ti, kteří se ještě hýbali, byli dostřeleni revolverem.

Prohlížíme-li seznam padlých, jak jej sestavili Němci, bylo

z padlých 113 dělníků (převahou horníků a hutníků), 18 rolníků, 9 pensistů, 11 řemeslníků a obchodníků, 3 úředníci, 1 učitel, 1 mlynář, 1 správce statku, 1 redaktor (Fr. Kubík), 1 stavbyvedoucí, 1 hrobník, 1 strážník, 1 skladník, 2 šoféři, 2 studenti; z rodiny Hroníků bylo vyvražděno 5 mužů. Nejstarší padlí byli: Fr. Hejna (nar. 1861), farář Jos. Štemberka (1869), V. Čermák (1876), Václ. Kubela (1872), Boh. Studnička (1879), Jos. Týbl (1878), Václ. Nechvátal (1873), Frant. Radosta (1871), Jan Zbrojka (1879), Jan Žid (1878).

Mladí, narození již v Československé republice: Josef Rameš (nar. 1924), Karel Stříbrný (1925), Jar. Hroník (1924), Jos. Kovařovský (1924), Mir. Müller (1921), Fr. Ocel (1922), Jos. Pek (1926), Vlad. Pospíšil (1920), Frant. Radosta (1922), Jos. Ruzenecký (1924), Karel Seidl (1925), Boh. Straka (1921), Václ. Vandrle (1924), Jos. Zmeškal (1923), Václav Karník (1926). Několik nejmladších mezi 14.—18. rokem Němci do svého seznamu nepojali, snad že neměli majetek.

Z padlých byl jeden Rus, Vasil Generalov, dělník, naroz. 28. února 1889 ve Vasilovcích; je tedy lidický hrob českoruský.

Od rána do 16. hod. trvalo vraždění, při němž tři katané pro únavu se dali vyměnit. Ušel jim mlynář Liška, který se sám oběsil, ušel jim Týbl, který se schoval v komíně a tu se zadusil, neušlo jim oněch 9 horníků, kteří se ve středu dopoledne vrátili ke svým rodinám z práce z Poldovky a nedali si pro svou starostlivost o rodiny vysvětliti, že již se nemají do Lidic vraceti a podobně odpoledne 6 jiných.

Mezitím v 7 hod. ráno zapáleno bylo první stavení Hejmovo směrem k Hostouni a potom hořelo jedno stavení za druhým. Vždyť gestapák Vlček přivezl dva sudy benzínu a před každý dům byl ho nalit kybl, aby požár byl umožněn.

Dne 11. června přijelo 20 Židů z Terezína, kteří pod dozorem velitele koncentračního tábora dr. Seidla museli vykopati jámu

12×9 m a hlubokou 4 m, a tam mrtvé nejdříve srovnávají podle sebe a potom již jen naházejí. Práce trvala 36 hodin; během ní byli hrobníci popoháněni a mrskáni, posvítit si v noci museli zapálenou hranicí ze dveří, skříní a j. dřevěných věcí z lidických domů. S gestapákem Güntherem se sem přišel podívat jakýsi vysoký „člověk“, o němž se povídalo, že je to opět Frank! Pěknější obuv a šatstvo museli bezděční hrobníci s mrtvol stáhnouti a složit, rovněž obsah kapes, z nichž si peníze Seidl ponechal. Mezitím gestapáci a vojáci hodovali a opíjeli se do nepřičetnosti z toho, co v obci nakradli. Nakonec byla mrtvá těla poházena vápnem, které déšť z kropil a surovci dali přihodit ještě do hrobu dva zastřelené psy.

Vše cenné bylo z obce odváženo.

Žádostivě vrhly se zlodějské ruce gestapáků na majetky pozůstalé v bytech, ale Frank nařídil, že vše na místě musí být zničeno. Naházeli tedy mnoho věcí zpět, ale po jeho odchodu kořistili znovu.

Zatím po odehnání dobytka byly i nářadí a nábytek odváženy do buštěhradského dvora pod dozorem četnictva a uvědomělé občanstvo odmítlo je kupovati. Ve čtvrtek 12. června němečtí pionýři navrtali stěny kostela pro nálože, št. strážmistr Jan Strnad, který byl služební spojkou, musel povolát znovu gestapo z Kladna, aby se dívalo na zničení starodávného kostela. Úmysl nositelů německé kultury se zdařil dokonale. Zůstaly z něho po nějaký čas jen opálené obvodní zdi, ale ty později byly zbořeny, aby zahlazena byla památná místa, v nichž vesničané po staletí byli křtěni, uzavírali sňatky manželské a zvukem zvonu bývali provázeni na posledních cestách do hrobu. Julius Richter, který býval zaměstnán v buštěhradském dvoře a v Lidicích pracoval při odvážení, zachránil nám klíč od kostela a ještě některé drobnosti jsou od jiných zachráněny.

Ženy čekal zlý osud koncentračních táborů. Již v pátek po

kruté středě byly odděleny od svých dětí a nastalo bolestné cestování. Dokonce ani nebyly ponechány dlouho pohromadě. Většina jich sice byla odvážena do Rawenbrücku (195), některé mladší do Brandenburku, dokonce asi 40 starších do Oswieczi-
ma. Z těch potom Rusové zachránili ještě dvě.

Několik desítek se jich již vrátilo, ale co jich tam zůstalo. Žily ve stálém pokořování lidskosti, bídě a nedostatečně živeny, ve dřině, bití a urážkách. Dlouho nevěděly, že jejich otcové, muži a synové jsou mrtvi; jedna ještě po roce psala své sestře do Tuchoměřic, aby jí poslala čisté prádlo, že je má ve skříni, klíč je v nočním stolku. Některé ženy, vracející se pěšky z Rawenbrücku, setkaly se s Rusy, kteří jim dali dost potravy, první maso však žádná nesnesla. Rusové se o ně starali pečlivě. Když došly již teď v červnu do Bohumína, teprve se dověděly, že jejich mužové jsou mrtvi. Povzdechly a řekly, kdyby to byly věděly v koncentračním táboře, že by si byly vzaly život, myšlenky na rodiny, domov a návrat je však sílily. I když vstoupí do šťastnějšího života, nikdo jim nenahradí jejich bol a ztráty, způsobené jim pustými vrahy.

Největší starost je stále o osud dětí z Lidic. Sedm nejmenších do jednoho roku věku bylo vydáno přece dědečkům a babičkám, ač lze pochybovat, byly-li všechny. Při nakládání na vozy některé dítě bylo vhozeno do vozu bezohledně. Těm, které byly odvezeny do Prahy do dětské nemocnice, byla na ručičky vypálena čísla a dána jiná jména německá, aby se ztratil český původ a slabé ještě upomínky na český, rodný domov. Kam děti byly zavezeny, není dosud vypátráno.

ZNIČENÍ A ZHANOBENÍ OBCE

Hned dne 10. června 1942 oznámil večer rozhlas úředně a druhý den všechny noviny:

„Za pátrání po vrazích SS-Obergruppenführera R. Heydricha byly zjištěny nezvratné důkazy, že obyvatelstvo obce Lidice u Kladna poskytovalo podporu a pomoc okruhu pachatelů, který přichází v úvahu. Příslušné důkazy byly zjištěny bez pomoci místního obyvatelstva, třebaže na věc bylo dotazováno. Stanovisko k atentátu, tímto projevené, je zdůrazňováno ještě dalšími činy Říši nepřátelskými, jakými jsou na příklad: nálezy protistátních tiskovin, skladišť zbraní a munice, ilegální vysílačky a neobyčejně velkého množství zboží, jež podléhá řízenému hospodářství a okolnosti, že v aktivních službách nepřátelských v zahraničí jsou obyvatelé jmenované obce. Protože se obyvatelé této vesnice svou činností a podporou vrahů SS-Obergruppenführera Heydricha co nejhrubším způsobem provinili proti vydaným zákonům, byli dospělí muži zastřeleni, ženy dopraveny do koncentračního tábora a děti dány na náležité vychování. Budovy v obci byly srovnány se zemí a jméno obce bylo vymazáno.“ Tak bez ostychu, nadutě a veřejně se Němci přiznali světu ke svému vražednictví a okázale zjevili, čím jsou a čeho jsou schopni. Odhalili se účinněji, než by to dovedlo tisíce propagačních akcí.

Česká veřejnost, která od zastřelení studentů na podzim 1939 a dlouhé řady poprav, mučení a zatýkání, uvykla sice na vysoké

stupně brutality a zhovadilosti germánské, ale zpráva tato působila přec jenom dojmem ohromujícím. Od té chvíle téměř neznámá osada vstoupila mohutně do českých dějin, vzrušující pozornost veřejnosti byla upjata k vesnici u Buštěhradu, po prvním bolestném dojmu stupňoval se hněv českého lidu proti smečkám dravých vlků hýřících svými zvrácenými pudy na české půdě, vzdor a touha po pomstě zachvacovala mysl i srdce lidí, kteří do těch dob byli proniknuti zásadami humanity a věčně odpouštěli křivdy a utrpení.

Lidice daly bojovné heslo českým zástupům, zvuky polnic nemohly mítí účinnější ohlas v českém lidu než jméno vyvražděné vesnice, požár malé obce zachvátil i duše nejpokojnější k vášnivému odporu proti šíleným zločincům, kteří násilně drželi ve svých rukou vládu nad věcmi Čechů.

Stačilo jen 8 dní, kdy zabili v ruském kostele vlastence Kubíše a Gabčíka, které prohlásili za vrahy, aby sami Němci ukázali nicotnost zničení Lidic. Neboť potom v procesu 5. listopadu — a ten byl velmi podezřele nastrojen — jméno Lidic ani nepadlo. Jejich zprávy o procesu se spojenci „vrahů“ a zpráva úřední o Lidicích — toť sama obžaloba gestapácké zvůle, zesměšnění jejich policejních opatření a vynalézavosti, dokument o duševní poušti nejnižší úrovně v lebkách Frankových slouhů.

Zpráva mluví o vysílače v Lidicích a členové gestapa Bürger a Vlček prohlásili určitě, že tam žádné nenašli. Neuplynul ani týden po 10. červnu, když Thompsen tiše otevřel dveře k Wiesmannovi, podal mu dvě ohořelé lovecké pušky a v plechovce broky a pravil: „Tak, to je všechno, co jsme našli v Lidicích, dvě pušky, revolver a 30 kg, co teď?“ — Tak ve skutečnosti dopadlo úřední tvrzení, že v obci byla vysílačka, skladiště zbraní a munice!

Jestli tedy měla být uskutečněna vůle odstranit tuto obec se světa a vymazat ji z map, mělo toto zmizení spíše zakrýti tupost

„úředních“, zvláště „policejních“ kruhů německých, než upomínku na českou obec, kterou bezděčně Němci pozvedli k nesmrtelné slávě světové.

Utrpení jejích občanů bezděky nám připomíná vzpomínku na závěr Komenského „Historie o těžkých protivenstvích“, kde líce hubení Valdenských roku 1655 v Savojsku volá k nebesům: „A dej, jakož Valdenští tito od počátku, tobě věrní a skrze všecky vichřice Antikristovy po tisíc let ukrutného panování víru a dobré svědomí chovající, první byli, na nichž sobě babylonská šelma zuby své brousila, byli nyní ti, na nichž sobě naposledy zuby vyláme ta z propasti vystoupilá a na zahynutí jdoucí šelma.“

V těchto Komenského slovech stačí zaměnit slovo „babylonská“ za „německá“, aby obsažené v tom proroctví ukázalo se jasným. Šelma skutečně zahynula.

Jeden z posledních aktů — podle přání německého — mělo býti vyhlazení Lidic s povrchu, zánik všech známek po nich, výmaz z map a knih úředních a to do takových důsledků a podrobností, že představu o tom může si učinit jen mysl zatemnělá. Dovedli prostřednictvím své pracovní služby mládeže po dlouhé měsíce ničiti a rozmetávati zdi staveb, rozorati silnice a dáti potoku jiný směr, dovedli v Praze u knihkupců zabavit plány pražského okolí, na nichž byly vyznačeny Lidice, ale nemohli přece odstraniti s povrchu v plném dosahu a rozsahu soukromé i veřejné právní vztahy k osobnostem i realitám lidickým jsoucím mimo jejich území. Tu akce vrahů a žhářů, která se chtěla zahaliti pláštěm úředního úkonu, zůstala nestydatě a směšně obnažena.

Bylo řečeno, že mnoho měsíců byla bourána obec Lidice. Měla hřbitov, v němž ležely bytosti, drahé i občanstvu z druhých obcí, nepostížených tak krvavě brutalitou německou. Četníci hlídající městiště obce pozorovali s odporem, jak surové ruce pustoší

místo posvátné. I hrobky byly rozmetávány pumami, do rakve s nebožtíkem prudce byla vražena motyka, na krku a rukou mrtvých chtivě hledali zlaté předměty. Potom kusy pomníků a různých druhů staviva odvezli do základů baráků říšské pracovní služby ve Velešlavíně, kde ještě najdeme i pohozený pomník rodiny Tůmovy z Lidic, na četnickém velitelství v Buštěhradě části Kristovy hlavy ze hřbitova a pod.

LIDICE SYMBOLEM

Německé úřední ohlášení radiem o tom, že Lidice se staly obětí německé bestiality, bylo činem, jemuž jsme děkovali, že se o pohromě Lidic ihned dozvěděla cizina a zvláště naše emigrace. Systém Frankův si sám vpálil nový potupný cejch do čela. Když je slyšeli z okolních obcí znatelé poměrů lidických, nebylo u nich pochyb, že úřední ohlášení je lživé. Že bylo Němci úředně ohlášeno veřejně, je zobrazením tehdejší jejich zpupnosti domnělých vítězů, kteří se domnívali, že si mohou dovoliti všechno.

Potřebovali-li naši emigranti spojenecké vlády přesvědčovati o utrpení českého lidu od okupantů a o smýšlení českého lidu o okupantech, pak případ Lidic a atentát na Heydricha byly jim pomocnými doklady prvního řádu. V rozhlasu zejména rádi jsme zaslechli ve zprávách ministra Jana Masaryka, jak lidický případ účinkoval v Americe, kterak obec „Berlín“ změnila své jméno na Lidice, a i jiné obce přezvaly se po prosté vesničce z Kladenska. Pavel Svatý nás informoval, kterak Ústřední svaz hornický v Anglii pod heslem „Lidice opět žijí“ uspořádal řadu protestních schůzí a zorganizoval sbírku na vybudování nových Lidic, zejména v Coventry, jak sebrán fond asi 50.000 liber šterlinků nejen k vybudování nové obce, nýbrž v těchže místech i k utvoření ústavu pro vědecké bádání o zvýšení bezpečnosti horníků. Zvlášt mohutně a nadějně působilo, když v rozhlasu, který jsme přes všechny zákazy a tresty pilně z Londýna po-

slouchali, slyšeli jsme tři dny po lidické katastrofě energická slova našeho presidenta dr. Edvarda Beneše: „... 10. června, dne, který bude snad jednou na věčné časy prohlášen dnem národních českých mučedníků, všechna svá gangsterství (okupant) dovršil: Jen proto, aby rozséval kol sebe bestiální zkázu a pustou hrůzu, z celé jedné české obce naprosto nevinné, jako represálie (za Heydricha) vyvraždil všechny muže, zahnal do martyria koncentračních táborů všechny ženy a všechny děti z obce pak ještě ukradl rodičům. Obec Lidice, která se jistě jednou stane poutnickým místem celého národa, pak barbarsky zpusťošil a srovnal se zemí... Prohlašuji slavnostně jménem státu, národa a vlády československé, že za všechno to, co se v těchto dnech u nás stalo, považujeme osobně odpovědného Adolfa Hitlera a všechny členy jeho vlády bez výjimky.“

Tady měl K. H. Frank první české odpovědi na svůj čin.

Je s podivem, jak v české emigraci v Londýně v oddělení, které sbíralo za vedení pluk. Bartíka materiál proti válečným zločincům, mohli při tehdejší nepřístupnosti zpráv JUDři Karel Zavadil a Oldřich Maláč vypracovati již fakty bohatý obžalovací spis proti mnohým pachatelům lidické tragedie. Bude nyní ještě hojně rozmnožen nově vyšetřenými okolnostmi a ve vyšetřování s K. H. Frankem budou mu položeny ještě k zodpovědění otázky, na nichž my máme historický zájem, ale víme, že jejich zodpovědění, ať je takové nebo onaké, nemůže nic změnit na národním rozsudku nad člověkem, jehož k naší lítosti a potupě nosila česká země a hostil pražský hrad a Černínský palác.

Je jisté, že Lidice staly se symbolem a že je třeba znovu je vybudovat.

Jsou-li vzácný českému srdci, a o tom netřeba pochybovat, tedy střežme všechno, co souvisí s jejich památkou i jménem. I toto jméno musí být chráněno a bez úředního povolení nebudíž

nijak libovolně zneužíváno a vztahováno k místům nevhodným. Že jím pojmenovali pražský parník, nelze pokládati za zdařilé a vhodné.

Ve věci výstavby nových Lidic činím návrh odchylný, než jak se dosavadní mínění projevují. Nesouhlasím s tím, aby nové Lidice stály na městišti starých.

Na starém městišti v celém rozsahu budiž podle plánu architekta-umělce vytvořena přírodní rezervace, jakýsi posvátný háj či sad a budiž tu stavěno co nejn.ěně. Jen v blízkosti hrobu důstojný pomník či památník a jména všech mužů, kteří tu byli povražděni. Na jiném památníku jména všech žen, které zemřely v koncentračním táboře, a jména všech dětí z Lidic, jež krutý osud vložil do spárů gestapáků a esesmannů.

Neveliká budova ať je tu určena za museum, v něm ať se soustředí všechny upomínky, hmotné, obrazové, zápisové a j. na staré Lidice.

Půda Lidic je prosáklá krví nevinných mužů i proudy horkých slz nevinných žen a dětí. Z tak zrosené země ať vzrůstají jen květy a ať se všední život nerozpoutává se svými stíny a nevkusy na místech, které lze světiti jen pietními vzpomínkami. Ani hrob obětí nebudiž již otvírán, pokoj budiž dán pozůstatkům padlých, leží v rodné půdě, v české zemi, kterou při pění národní hymny oslavovala jejich ústa.

Katastr lidický má rozsah 478 hektarů, je na jeho polích dosti místa, aby tu byly vybudovány Nové Lidice. Jistě to bude provedeno vhodně, důstojně a brzy, jak patrně již z vypsání ideové soutěže Zemským národním výborem dne 12. června.

*

Bylo mnoho Lidic na české půdě (vždyť již 24. června Němci podobně zničili Ležáky), bylo mnoho Lidic v Polsku, Jugoslavii, Rusku, Francii, Belgii a j., brutalita německá se stupňovala se

vzrůstem a opojností z počátečních vítězství. Spojenci nedovolili, aby abeceda průběhu války se zastavila u písmene K a podle přesných zásad ji ukončili písmenem za Z. A to byl pro Německou říši Zánik Života.

Před tím zánikem ve sveřepé mstivosti zničili mnoho obcí s krutostí jim vlastní na Moravě i v Čechách. V nejedné obci v jižních Čechách přibili obyvatele na vrata domu, než jej zapálili. To jsou Němci, kteří se chvástali, že my Čechové máme jim děkovati za svou kulturu. Jsou učelivými žáky Mommsenovými.

Přes vše to Lidice u Kladna stávají se jedním z našich symbolů národních. Jejich utrpení je nám výstrahou i posilou.

Výstrahou, abychom nikdy netrpěli mezi sebou proudy podvratné, které by naši samostatnost jakkoli ohrožovaly a chtěly z našich kvetoucích obcí tvořiti popel a rupy, a posilou, abychom vzpomínali, jakým nám myšlenka na ně za okupace byla vodítkem k neumdlévání v odporu, směrnicí a touhou po konečném vítězném se vypořádání s barbarem. Symbol Lidic, posila i výstraha, vedl v bojích v květnu 1945 naše muže a ženy na barikády a k bojům kdekoliv na české půdě. Podle proroctví, které o Češích napsal Arnošt Denis: „Mají tvrdé hlavy a smělá srdce. Přežili nejhroznější zkoušky a nezahynuli; hrdinným úsilím vůle roztrhali prostěradla, do nichž zahalena byla mrtvola národa dříve, než byla uzavřena do hrobu; dokázali, že odvaha jejich nebojí se žádné oběti, jde-li o obranu jejich práva. Žáci Komenského dovedou, bude-li toho potřeba, státi se opět bojovníky Žižkovými . . . K zachování slavného dědictví, jež jim odkázali jejich hrdinové a mučedníci, Čechové jsou hotovi, nadejde-li chvíle osudná, k nejkrajnějším obětem.“

Chvíle osudná nadešla, Čechové splnili svůj úkol, lidičtí padlí a ženy mučednice, mrtvé i živé, jsou národní hrdinové.

Lidice jsou symbolem české věrnosti k vlasti, její samostatnosti, práva až k smrti!

Z á v ě r

Němci po vyvraždění Lidic vystrojili svým obětem potupný pohřeb. Čechové jim však 10. června 1945 vystrojili pohřeb — tryzna u starých Slovanů bývala součástí pohřbu — jaký nebyl snad nikdy vystrojen císařům, králům a jakýmkoliv osobám. 150.000 Čechů sklonilo se v oddané úctě před památkou mrtvých lidických mučedníků u jejich hrobu. Hlava státu, vláda, vyslanci, mužové a ženy všech stavů a tříd vzdali tichou poctu, vyslechli s pohnutím smuteční řeči a projev ministra Noska o obnovení Lidic a jako závazek přijali slova z památné řeči presidenta dr. Edvarda Beneše:

„... Pokládám za správné, aby osvobozený národ vytvořil z Lidic skutečně velikou, trvalou národní vzpomínku a v jistém smyslu jeden ze symbolů našeho druhého odboje, aby pokládal osiřelé lidické děti, Němci ukradené a dosud nevrácené, za děti celého národa, a aby se postaral o důstojné sociální a hospodářské zajištění těch, kteří se nám z martyria lidického zachránili. Lidický zločin volal k celému světu ne sice o pomstu, ale o přísnou spravedlnost. Té přísné spravedlnosti se lidickým a celému národu podle slibu, který jsme si sami sobě dali z Londýna 13. června r. 1942, už dostává a jsem přesvědčen, že se nám jí ještě dalším vývojem plně dostane. Neboť nezapomínejte, že Boží mlýny melou pomalu, ale naprosto jistě.“

*

(O Lidicích vyjde velká publikace přesně historicky bez fantasií a příkras zachycující dějiny i tragiku lidí i obce. Kdo kde, zvláště v okolí, může přispěti svými paměťmi, poznámkami k úplnosti této práce, která je nutná pro budoucno, ať odešle svou zprávu pisateli těchto řádek v Praze III, Vlašská 2, který byl úkolem tím pověřen Zemským národním výborem.)

SEZNAM ZAVRAŽDĚNÝCH V LIDICÍCH

Karel Brejcha, hutní dělník (narozen 1909 v Lidicích); *Josef Bublík*, šofér (1885); *Karel Bulina*, učedník (1926 v Lize); *Frant. Čermák*, dělník (1903 v Buštěhradě); *Václav Čermák*, výměnkář (1878 v Lidicích); *Arnošt Dvořák*, dělník (1896 v Praze); *Josef Doležal*, hutní dělník (1901 v Bělokách); *Fr. Farský*, staveb. správce (1896 ve Vel. Hořešanech); *Václav Freja*, hutní dělník (1906 v Buštěhradě); *Josef Fortík*, dělník (1886 v Srbči); *Frant. Frühauf*, číšník (1911 v Praze); *Vasil Generalov*, dělník (1889 ve Vasilovcích); *Václav Hanf*, hutní dělník (1904 v Buštěhradě); *Frant. Hanf*, hutní dělník (1916 v Buštěhradě); *Jos. Hanzlík*, hutní dělník (1909 v Lidicích); *Karel Hanzl*, hutní dělník (1903 v Buštěhradě); *Václav Hanzlík*, pensista (1882 v Lidicích); *Václav Hanzlík*, zámečník (1910 v Lidicích); *Frant. Hejma*, výměnkář (1861 v Buštěhradě); *Frant. Hejma*, hutní dělník (1893 v Lidicích); *Jaroslav Hejma*, hutní dělník (1922 v Buštěhradě); *Karel Hejma*, rolník (1901 v Lidicích); *Lad. Herman*, šofér (1912 v Hostouni); *Ant. Himl*, pensista (1880 v Praze); *Karel Himl*, hutní dělník (1907 v Lidicích); *Bohumil Hořešovský*, soustružník (1915 v Makotřasích); *Jaroslav Hroník*, učeň (1924 v Lidicích); *Josef Hroník*, dělník (1927 v Lidicích); *Václav Hroník*, hutní dělník (1896 v Lidicích); *Václav Hroník*, hutní dělník (1922 v Lidicích); *Cyril Hroník*, hutní dělník (1902 v Lidicích); *Oldřich Huřík*, dělník (1921 v Lidicích); *Vojtěch Huřík*, horník (1888 v Buštěhradě); *Frant. Husák*, kuchař (1908 v Kašově); *Václav Jedlička*, hutní dělník (1906 v Buštěhradě); *Václav Jelínek*, horník (1918 v Buštěhradě); *Jos. Jirků*, dělník (1905 ve Vel. Kyšicích); *Jos. Kacl*, hutní dělník (1906 v Lidicích); *Jos. Kadlec*, horník (1886 v Řevnicích); *Jos. Kadlec*, zem. dělník (1911 v Červ. Oujezdě); *Jos. Kadlec*, hutní dělník (1916 v Lidicích); *Jos. Kafka*, hutní dělník (1910 v Buštěhradě); *Václav Kaiml*, hutní dělník (1904 v Buštěhradě); *Václav Karník*, hutní dělník (1890 v Hostouni); *Václav Karník*, zedník (1926 v Lidicích); *Frant. Klíma*, zem. dělník (1911 v Olšanech); *Jos. Klíma*, pensista (1886 v Buštěhradě); *Jaroslav Korecký*, tesař, (1910 v Hostouni); *Emanuel Kovařovský*, pensista (1858 v Buštěhradě); *Jos. Kovařovský*, zedník (1924 v Lidicích); *Karel Kovařovský*, hutní dělník (1907 v Lidicích); *Václav Kovařovský*, hrobník (1882 v Lidicích); *Václav Kovařovský*, horník (1886 v Lidicích); *Václav Kovařovský*, hutní dělník (1913 v Lidicích); *Jaroslav Kohlíček*, hutní dělník (1921 v Buštěhradě); *Štěpán Kotmel*, rolník (1904 v Lidicích); *Ant. Kozel*, rolník (1897 v Bělokách); *Václav Kraus*, hutní dělník (1912 v Hostouni); *Jos. Krunt*, rolník (1886 ve Vrbně); *Rud. Kubela*, šafář (1909 v Buštěhradě); *Václav Kubela*, zedník (1923 v Lidicích); *Václav Kubela*, pensista (1872 v Bukové); *Frant. Kubík*, redaktor (1905 v Berlíně); *Ant. Lefler*, hutní dělník (1911 v Srbči); *Ladislav Liška*, mlynář (1903 ve Riece); *Frant. Maštaliř*, kupec (1892 v Podlesině); *Frant. Maštaliř*, kup. příručí (1922 v Lidicích); *Jaroslav Maštaliř*, zámečník (1925 v Lidicích); *Mikuláš Miko*, hutní dělník (1916 v Kolarovcích); *Ant. Müller*, tesař (1910 v Lidicích); *Jos. Müller*, hutní dělník (1909 v Lidicích); *Mir. Müller* (1921 v Lidicích); *Václav Müller*, hutní dělník (1882 v Lidicích); *Václav Müller*, hutní dělník (1911 v Lidicích); *Frant. Moravec*,

kupec (1905 v Lidicích); *Frant. Moravec*, elektromontér (1906 v Motole); *Jos. Moravec*, úředník (1917 v Lidicích); *Karel Mulák*, hutní dělník (1901 v M. Čičovicích); *Václav Nechvátal*, pensista (1873 ve Stržatce); *Václav Nejedlý*, rolník (1887 v Lidicích); *Frant. Nerad*, dělník (1893 v Žerotíně); *Jaroslav Nový*, hutní dělník (1912 v Buštěhradě); *Jos. Novotný*, hutní dělník (1900 v Praze); *Frant. Ocel*, dělník (1922 v Polomce); *Ant. Pek*, hutní dělník (1900 v Buštěhradě); *Jos. Pek*, učeň (1926 v Lidicích); *Václav Pešek*, dělník (1906 ve Všetatech); *Václav Pelichovský*, hutní dělník (1902 v Dobrovízi); *Zdeněk Petřík*, učitel (1913 v Kladně); *Jos. Pitín*, dělník (1903 v Buštěhradě); *Jar. Podhora*, statkář (1904 v Třebušicích); *Štěpán Podzemský*, rolník (1901 v Lidicích); *Ant. Pospíšil*, invalida (1887 v Lidicích); *Vladimír Pospíšil*, tesař (1920 v Lidicích); *Jos. Příhoda*, tesař (1880 v Hostouni); *Josef Příhoda*, hutní dělník (1904 v Lidicích); *Alois Pryných*, dělník (1897 v Rakovnicích); *Ant. Průcha*, dělník (1883 v Šeberově); *Frant. Puchmelter*, horník (1887 v Buštěhradě); *Frant. Radosta*, pensista (1871 v Terezíně); *Frant. Radosta*, hutní dělník (1908 v Lidicích); *Frant. Radosta*, student (1926 v Lidicích); *Karel Radosta*, hutní dělník (1898 v Lidicích); *Václav Radosta*, zedník (1922 v Lidicích); *Václav Radosta*, statkář (1881 v Lidicích); *Jos. Rákos*, úředník (1911 v Lidicích); *Václav Rákos*, rolník (1917 v Lidicích); *Jos. Rameš*, hutní dělník (1924 v Lidicích); *Václav Rameš*, hutní dělník (1909 v Lidicích); *Alois Racka*, hutní dělník (1920 v Trnově); *Frant. Říha*, hutní dělník (1893 v Řevničově); *Václav Rohla*, hutní dělník (1906 v Červ. Oujezdci); *Jos. Rom*, horník (1897 v Buštěhradě); *Václav Růžička*, rolník (1891 v M. Čičovicích); *Václav Růžička*, rolník (1919 v Lidicích); *Jos. Růženecký*, horník (1888 ve Svárově); *Jos. Růženecký* (1924 v Lidicích); *Ant. Sajdl*, hutní dělník (1890 v Lidicích); *Frant. Sajdl* (1918 v Lidicích); *Jos. Sajdl*, zedník (1898 ve Mšeci); *Karel Sajdl*, učeň (1925 v Lidicích); *Stanislav Sajdl*, horník (1892 v Lidicích); *Zdeněk Sajdl*, hutní dělník (1919 v Lidicích); *Boh. Šebek*, kovář (1883 v Makotřasích); *Frant. Sechtr*, obec. tajemník (1894 v Lidicích); *Vojtěch Sejc*, dělník (1890 v Pohnání); *Jos. Šenfelder*, hostinský (1881 v Lidicích); *Karel Šícha*, zedník (1911 v Buštěhradě); *Jos. Sysel*, hutní dělník (1920 ve Lhotce); *Jos. Sysel*, dělník (1883 v Poříčí); *Václav Šilhan*, rolník (1907 v Lidicích); *Ant. Spal*, hutní dělník (1898 v Unhošti); *Frant. Spilka*, hutní dělník (1915); *Jos. Šroubek*, rolník (1894 v M. Čičovicích); *P. Jos. Štemberka*, farář (1869 v Pecce); *Bohuslav Straka*, horník (1921 v Rybníčku); *Jos. Straka*, dělník (1893 v Bystré); *Jos. Straka*, hutní dělník (1916 v Útěchovicích); *Václav Stříbrný*, tesař (1910 v Lidicích); *Karel Stříbrný*, student (1925 v Lidicích); *Jan Storek*, rolník (1900 v Chýnavě); *Boh. Studnička*, rolník (1879 v Pítočně); *Jaroslav Suchánek*, kuchař (1892 v Rosnici); *Jos. Suchý*, hutní dělník (1915 v Lidicích); *Rud. Suchý*, rolník (1881 v Lidicích); *Ant. Trnka*, pensista (1884 v Buštěhradě); *Jos. Týbl*, rolník (1878 v Lidicích); *Jos. Urban*, hutní dělník (1909 ve Knovízi); *Jos. Vališ*, truhlář (1895 ve Mšeci); *Václav Vandrdle*, obec. strážník (1900 v Lidicích); *Václav Vandrdle*, zedník (1924 v Lidicích); *Jos. Veselý*, rolník (1906 v Dřínově); *Jaroslav Vlček*, dělník (1907 ve Svárově); *Ludvík Vlček*, hutní dělník (1908 v Buštěhradě); *Jan Vokatý*, hutní dělník (1909 v Buštěhradě); *Jos. Vokoun*, pensista (1890 v Praze); *Jan Zbrojka*, hutní dělník (1912 v Lidicích); *Jan Zbrojka*, pensista (1879 ve Střítěži); *Jos. Zbrojka*, hutní dělník (1895 ve Střítěži); *Jos. Zelenka*, úředník (1917 v Lidicích); *Václav Zelenka*, hutní dělník (1908 v Lidicích); *Ant. Zeman*, krejčí (1895 v Mutici); *Jan Žid*, obuvník (1878 v Hučici); *Karel Žid*, hutní dělník (1913 v Lidicích); *Jos. Zmeškal*, hutní dělník (1891 v České Vyskytné); *Jos. Zmeškal*, dělník (1923 v Lidicích).

Z Makotřas: *Jaroslav Hecck*, hutní dělník (1907 v Buštěhradě); *Robert Krejza*, skladník (1913); *Oldřich Mincák*, vlásenkář (1916 v Buštěhradě); *Václav Příhoda*, dělník (1912 v Lidicích); *Jos. Špoi*, hutní dělník (1908 v Praze).

**Cyril Merhout: LIDICE. Vydalo Ministerstvo informací v Praze.
III vydání v červenci 1945 nákladem Orbisu. Písmem Ronaldson
vytiskla knihtiskárna Orbis v Praze XII, třída maršála Stalina 46.**